1. ÖRNEK VAAZ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

Görsel 3.1: Camide yapılan bir vaaz

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.) ile başlayan öğüt ve nasihat, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) ile devam etmiştir. Hz. Peygamber'den sonra da insanları doğruya yönlendirme görevini âlimler ve vaizler devralmıştır. Bu görev sonsuza kadar devam edecektir.

Hitabet topluluklar karşısında güzel ve düzgün söz söylemedir. **Vaaz** ise dinî bilgi, duygu, düşünce ve hükümlerin anlaşılır ve doğru bir şekilde aktarılma sanatıdır.[1]

Cami ve mescit gibi toplu hâlde ibadet edilen yerlerde yapılan dinî hitabete **vaaz,** bu işi yapan kimseye de **vaiz** denir.[2] Vaiz öğüt veren, nasihat eden anlamına da gelmektedir. Yunus suresi 57. ayette ise; **"Ey insanlar! Size Rabb'inizden bir öğüt, göğüslerde olan sıkıntılara bir şifa ve inananlara bir kılavuz ve rahmet gelmiştir."** buyrulmuştur. Cami içinde vaizin oturarak konuşmasını yaptığı bölüme **vaaz kürsüsü** denir.

Allah Teâlâ, Nahl suresi 125. ayette Hz. Peygamber'e insanları dine hikmetle, güzel öğütle ve en güzel usulle davet etmesini emretmektedir. Bazı ayetlerde muhtelif emir ve yasaklar zikredilerek çeşitli bilgiler verildikten sonra bunlarla Allah'ın (c.c.) insanlara nasihat ettiği belirtilmektedir. Yine Nisâ suresi 63, Kaf suresi 45 ve Zariyat suresi 55. ayetlerde, Resul-ü Ekrem'e de (s.a.v.) çevresindekilere vaaz ve nasihatte bulunması emredilmektedir.[3]

Peygamber Efendimiz اَلدِّينُ النَّصِيحَةُ *"Din nasihattir... "*[4] buyurmuştur. Nasihat kelimesinin "samimiyet" manasının da bulunduğu bilinmektedir. Dolayısıyla vaazın ancak samimi duygu ve niyetlerle gerçekleştirilmesi gerekir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) İslam'ın ilk vaizidir. Yüce Allah'tan Müddesir suresinin 1 ve 2. ayetlerinde ***"Ey bürünüp sarınan (Resulüm) kalk uyar..."*** Hicr suresi 94. ayetindeki ***"Sana emir olunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir."*** emirleriyle İslam'a davetin açıktan açığa yapma görevini almıştır. Şuara suresi 214. ayetindeki ***"...en yakın akrabalarını uyar."*** emriyle ise davetin başlangıç noktası belirlenmiştir.[5]

NOT EDELİM

"Sizler yardım görüp düşmanlarınıza galip gelecek, ganimetler elde edecek ve birçok beldeler fethedeceksiniz. Sizden kim bu vakte erişirse, Allah'tan korksun, marufu (iyiliği) emredip münkerden (kötülükten) nehyetsin (sakındırsın)... "

(Tirmizî, Fiten, 70.)

1. İsmail Lütfi Çakan, Dinî Hitabet, s. 15.
2. Mehmet Faruk Bayraktar, Türkiye'de Vaizlik, s. 69.
3. bk. Hasan Cirit, "Vaaz", DİA, C 42, s. 404-407.
4. Müslim, İman, 95.
5. Ömer Öztop, Kaynaklarıyla Mü'minlere Vaazlar, s. 16-17.

İnsanları dünya ve ahiret saadetine ulaştırmak için gönderilen İslam dininin hükümlerini, ahlaki prensiplerini gönüllere yerleştirmek için uygun zaman, yer ve ortamlarda vaaz yapılması lazımdır. Vaazların eğitim metotlarına uygun bir şekilde uzman, bilgili ve yetkili kimselerce yapılması da bir zorunluluktur.

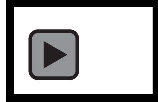

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ * وَعَلٰى اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ *

صَلُّوا عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ * صَلُّوا عَلٰى شَفِيعِ ذُنُوبِنَا مُحَمَّدٍ * صَلُّوا عَلٰى طَبِيبِ قُلُوبِنَا مُحَمَّدٍ *

رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى * وَ يَسِّرْ لِى أَمْرِى * وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى * يَفْقَهُوا قَوْلِى * وَأُفَوِّضُ أَمْرِى إِلَى اللّٰهِ * إِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ *

رَبِّ زِدْنِى عِلْماً وَ فَهْماً * وَ أَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ * سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا * إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ * سُبْحَانَكَ لَا فَهْمَ لَنَا إِلَّا مَا فَهَّمْتَنَا * إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَّادُ الْكَرِيمِ... **(Vaaz Duası)**

اَلْأَوَّلُ اَللّٰهُ * وَ الْاٰخِرُ اَللّٰهُ * وَ الظَّاهِرُ اَللّٰهُ * وَ الْبَاطِنُ اَللّٰهُ * فَمَنْ كَانَ فِى
قَلْبِهِ اَللّٰهُ * فَمُعِينُهُ فِى الدَّارَيْنِ اَللّٰهُ * وَمَنْ كَانَ فِى قَلْبِهِ غَيْرُ اللّٰهِ * فَخَصْمُهُ
فِى الدَّارَيْنِ اَللّٰهُ * لَٓا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ * مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ
صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ * وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ : "وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا... "

قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً *

Görsel 3.2: Mehmet Akif ERSOY'un şiirinden bir bölüm

Millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'yu dolaşarak millî birlik ve beraberliği sağlamak, hürriyet ve bağımsızlık mücadelesini kazanmak için cephede savaşan Mehmetçiğe vaazlarıyla destek vermiş, bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur. Mehmet Akif Ersoy'un **"Mev'iza"** adlı vaazlarından Kastamonu'da 10 Aralık 1920 (H 1336) Cuma günü yapmış olduğu bir örnek yazarlar tarafından kısaltılarak aşağıda verilmiştir.

Mev'iza; (Vaazın nasihat bölümü)

Vaazın tefsiri ve açıklaması

Müslümanlar Allah'ın (c.c.) kitabına, Resullullah'ın (s.a.v.) sünnetine sarılmaktan vazgeçeli basiret nimetinden mahrum kaldı. İyiliği, kötülüğü ayıramaz oldu. Diyanet, kavmiyet, iklim, lisan, muhit, ahlak, anane itibariyle kendisine hiç benzemeyen, aksine büsbütün yabancı olan milletleri körü körüne taklide başladı. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) *"Herhangi bir millete benzeyen, onlardandır."*[6] ve *"Siz, sizden öncekilere karış karış, adım adım uyacaksınız. O kadar ki, şayet onlar bir ... deliğine girecek olsalar, siz de onların peşinden oraya gireceksiniz..."*[7] *buyuruyor.*

Ara sıra "Yahu! Nereye gidiyorsunuz? Bu tuttuğunuz yolun sizi nereye sürükleyeceğini biliyor musunuz? İşte bu benim yolumdur ki dosdoğrudur, hiç şaşmak bilmez. Siz ancak bu yolu tutunuz; sağa sola sapan öteki yollara uymayınız. Sonra Cenab-ı Hakk'ın yolundan ayrılmış olursunuz şeklindeki ilahi ihtarları unuttunuz mu?" diyenler oldu ise de kulak asan olmadı... Halbuki Cenâb-ı Allah Âl-i İmrân suresi 103. ayet-i kerimesinde buyuruyor ki: **"Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin..."**

Öyle ya, İslam ümmeti histen, hareketten mahrum olmasaydı asırlardan beri almakta olduğu felaket derslerinden uyanmaz mıydı? Aklını başına toplayarak kendisini her yandan kuşatan esaret, sefalet zincirini kırıp atmaz mıydı? Atalarımızın ne kıymetli sözleri vardır: "Bin nasihatten bir musibet yeğdir." derler. Biz bir musibet değil, binlercesini gördük. Meğer gerek kişiler gerek milletler için dünyada en büyük musibet varsa o da uğradığı musibetlerden ibret alamayacak kadar duygusuz olmak imiş!

Ey Cemaat-i Müslimin!

Hâle bakınız, geçmişi şöyle bir gözünüzün önüne getiriniz. Şayet dünyanın öteki yarılarında, Afrika'da, Asya'nın içlerinde, Filipin Adalarında, daha bilmem nerelerde yaşamakta olan Müslümanların ne zelil, ne sefil, ne hakir bir ömür geçirmekte olduklarını; bunların sömürgeciler tarafından ne gibi işkencelere maruz kaldıklarını bilmiyorsanız, bari Anadolu'daki, Rumeli'deki kardeşlerimizin başlarından devamlı geçip durmakta olan felaketleri düşününüz...

Müslümanlığı bir iki farzı, o da yarım yamalak olmak suretiyle, eda etmekten ibaret sanıyorsunuz... Müslümanlıkla hiçbir zaman birleşmeyecek, İslam'a sonradan yığın yığın girmiş kötülükler, âdetler, sürü sürü rezillikler görerek hayretler içinde, dehşetler içinde kalırsınız.

Ey Cemaat-i Müslimin!

Belki duymuşsunuzdur. Hz. Ayşe (r.a.) validemizden Peygamberimizin (s.a.v.) yüksek ahlaklarını kısaca beyan buyurmalarını rica etmişler.

Müminlerin annesi de:

"Kur'an okuduğunuz yok mu? İşte o Nebiyy-i Muazzamanın ahlakı baştan başa Kur'an idi."[8] buyurmuşlar. Yani Peygamberimizin (s.a.v.) bütün hareketleri, duruşları tamamıyla Kitabullaha uygundu. Ona zerre kadar aykırı düşecek hiçbir tavrı, hiçbir hâli görülmemişti, yoktu.

Ümmet için Peygamber' ini örnek tanımak; onun ahlakını, onun yolunu, kendisini örnek edinmek, lazım değil midir? Elbette lâzımdır. O hâlde bizler **"...Yoksa sizler Kitabullah'ı bir kısmına iman ediyorsunuz da diğer kısmını inkâr mı ediyorsunuz?..."**[9] şeklindeki ilahi

6. Ebu Davud, Libas, 4.
7. Buhârî, İ'tisam, 9.
8. Müslim, Müsafirin, 139.
9. Bakara suresi, 85. ayet.

azarlamaya hedef olmamak için aklımızı başımıza almalıyız. Demin dediğimiz gibi dinin bir bütün olduğunu ve bu bütünü dağıtıp iki üç cüzüne (bölümüne) sarılmakla tam Müslüman olamayacağımızı kafalarımıza iyice yerleştirmeliyiz.

Namazlar, zekâtlar, oruçlar, haclar İslam vatanını müdafaa için hazırlıklar, cihatlar; ayrılıklardan, kötülüklerden çekinmeler; birlikler, kardeşlikler, birbirine karşı merhametler, şefkatler, fi-sebilillah yardımlar... hepsi ayrı ayrı farzdır, ayrı ayrı borçtur. Namaz kılmakla zekat borcu ödenmez.

Müslümanlar arasında ayrılık çıkaran bir adama, verdiği zekât hiçbir zaman Allah'ın (c.c.) azabına karşı kurtuluş bedeli olmaz. Kısacası biz takatimiz yettiğince çalışacağız…

İslam kolaylık dinidir. Aleyhisselâtü vesselam Efendimiz, *"Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse ona yenik düşer..."*[10] buyuruyorlar. Müslümanların mükellef olduğu gerek mali gerek bedenî bütün ibadetler tetkik edilse görülür ki hep onun menfaatine, kendi iyiliğinedir. Yoksa Cenab-ı Allah bir kimseden karşılık beklemez. Senin, benim, şunun bunun hepimizin ibadetinden de itaatimizden de tamamen müstağnidir. Biz o ibadetlere, o itaatlere muhtacız. Her gün tekrar tekrar İhlas suresini okuruz "Allahüssamed" deriz. "Samed" ne demektir, biliyor musunuz? Kendisi hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün kâinat her hususta ona muhtaçtır, demektir.

İyice bilmelisin ki, senin insan olabilmen için, insanca ölüp gitmen için hakiki Müslüman olmandan başka çare yoktur. … Öldüğü zaman kendisi Allah'ına (c.c.) güle güle, sevine sevine gidecek, arkada kalanları da "Pek namuslu, pek hayırlı bir insan kaybettik!" diye ağlatacak bir şekilde yaşamak icap eder, yoksa:

"Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzur

Yıkıldı gitti cihandan, dayansın ehli kubur!" dedirtmek değil. …

Allah (c.c.) cümlemizi böyle bir akıbetten korusun. Amin!

Ey Cemaat-i Müslimin!

Böyle, yalnız dua ile iş bitmez. Öyle olsa idi, Aleyhisselâtü vesselam Efendimiz ashabı kiramını toplar, İslam'ın selameti, saadeti adına ne yapılmak lazımsa hepsini Cenab-ı Hak'tan niyaz ederek onlara da "amin" dedirtirdi. Hâlbuki öyle yapmadı.

Allah'ın (c.c.) en sevgili kulu, en son ve en muhterem peygamberi olan Nebiyy-i Muazzam; dini, Kelimetullahı yükseltmek için hiçbir an din yolunda mücadeleden, fedakârlıktan geri durmadı. Ömr-ü saadetleri ibadet içinde, itaat içinde, din yoluna mücadele içinde, hareketler içinde çalışmalarla geçti.

Medine-i Münevvere'yi düşman hücumundan kurtarmak için kazılan hendeğe ilk kazmayı vuran, kendileri olmuştu.

Ashab-ı güzin efendilerimiz içinde yalnız başına o zamanki orduları donatabilecek kadar zenginler varken ve bu zenginlerin her biri Peygamberimizin (s.a.v.) uğrunda malının son parçasına kadar feda etmeyi cana minnet bilirken o Resul-i Muhterem kimseden bir şey istemedi. Elindekini, avucundakini ihtiyaç sahiplerine verdiği için kendisinin eşleri ile aç yattıkları çok zamanlar olmuştu.

Geceleri sabahlara kadar ilahi huzurdan ayrılmayan, gece namazları kılan Peygamber (s.a.v.) gündüzleri ümmetin işleri ile (muamelatıyla) uğraştıktan başka Medine'nin en ücra köşesindeki fakir bir hastanın ayağına gider, hatırını sorar, bir ihtiyacı varsa gidermeye çalışırdı.

10. Buhârî, İman, 29; Nesâî, İman, 28.

Ne yazık ki bizler dinin ruhunu, Aleyhisselâtü vesselam Efendimizin ahlakını, sahabe-i kiramın yolunu, siyasetini tamamen unutmuşuz. Bir kere olsun aklımıza getirmiyoruz. Bu konuda Cenâb-ı Peygamber bizi uyarmıştır. Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde de buyuruyorlar ki: *"Hiç şüphe yok ki sizler de sizlerden önceki milletlerin tutmuş olduğu yolu tutacaksınız, bunların izini karış karış, arşın arşın izleyeceksiniz…"*[11]

Fahr-i âlem Efendimiz ümmeti ile bu kadar meşgul iken her birine karşı bu derece ilgili, yardımcı, koruyucu iken bizler bugün bunun tam aksine birbirimize karşı yabancı bulunuyoruz.

İşte birbirimize karşı olan bu duygusuzluk, bu kayıtsızlık neticesidir ki düşman… yakarak, yıkarak Anadolu'nun göbeğine (içlerine) doğru sokuluyor.

İstanbul'un düşman elinde, düşman esareti altında bulunduğunu, çaresiz İstanbul halkının sefaletin, zulmün, baskının dayanılmayacak eşkâli altında inim inim inlediğini bütün dünya biliyor da bizler bilmiyoruz.

Allah (c.c.) korusun düşmanın istilası sürse, ilerlese, elimizde kalan üç beş vilayeti de çiğnese, kısaca istiklalimize son verilse acaba bizler yalnız esir olmakla, mahkûm olmakla kalacak mıyız zannediyorlar?

İstiklallerini, hâkimiyetlerini kaybetmiş olan öteki Müslüman memleketlerini görmüyor musunuz? …

Hind, Cezayir, Tunus, Fas diyarından; Rus çarının da Sibirya ovalarından, Volga kıyılarından, Kafkasya Dağlarından, kırbaçlarla, süngülerle toplayarak gönderdikleri din kardeşlerimizin hâlini görseydiniz! Ben bu zavallıları Almanya'da gördüm. Kendileriyle konuştum, görüştüm, doğrusu ya ömrümde o kadar acıklı manzaraya rastlamamıştım. Almanların eline düşen bu çaresizler yurtlarından ayrılan mevcutlarının yüzde ancak beşi imiş. Geri kalanı tamamen yok olmuş gitmiş.

Bu cehenneme niçin girdiğimizi düşündükçe beynimiz tutuşuyordu. Evet, insan canını feda eder. Ama bu da dünya için, ahiret için, muazzam bir gaye için olur. Biz biçareler ise yalnız düşmanımızın üzerimizdeki zulmünü, baskısını sürdürmek için ölüyorduk. Bizi bu cehenneme sürükleyenler ise ölmemizi de öldürmemizi de kendileri için bir kazanç bilerek ona göre davranıyorlar.

Ey Türk Müslümanlar! Allah (c.c.) aşkına bizim düştüğümüz mahkûmiyete sakın sizler düşmeyiniz. Hâkimiyetinizin, istiklalinizin kıymetini biliniz. Çünkü dünyada onsuz yaşamak, meğerse yaşamak değilmiş. Biz bunu pek acı, pek uzun tecrübelerden sonra anladık. İnşallah siz o tecrübelerden geçmezsiniz... Çaresiz Tunuslunun ağlaya ağlaya söylediği bu sözler… hâlâ yüreğimin en hassas, en ince damarlarını inletip durmaktadır.

Hindistan'daki din kardeşlerimizden bir muharrir (gazeteci) ile karşılaşmıştık. Bize İslam âlemi hakkında birçok acıklı manzara tasvir etti. Sonunda dedi ki: "Ey Türk kardeşlerimiz, bilmiş olunuz ki Müslüman ülkeleri kasıp kavuran düşman gözünde İslam âleminin… çalışan, çabalayan eli, kolu Türkiye'dir."

Adalet perdesi, adalet şarkıları altında yapmadığı zulüm kalmayan bu düşman ne diyor bilir misiniz? "Biz Müslümanların göğsüne çullandık. Kafasını demir pençemiz altına aldık. Şimdi sıra bir vücudun çabalamakta olan elini, kolunu kıskıvrak bağlamaya geldi. Çünkü bu el, bu kol hareket kabiliyetini korudukça biz istikbalden pek o kadar emin olamayız."

11. Buhârî, İ'tisam, 14; Müslim, İlim 6.

Ey Cemaat-i Müslimin!

Bu Hindli kardeşimizin sözleri baş kaide olacak kadar değerlidir. Adamcağızın olacağını haber verdiği şeylerin çoğunu gözlerimizle gördük. Fakat geçmişe üzülmenin hiçbir faydası yoktur, maziden yalnız ibret alınır.

Hamdolsun bugün İslam âleminde büyük bir uyanma başladı. Peygamber Efendimizin işaret buyurduğu gibi *"Mümin, mümin kardeşi için birbirine destek veren bir binanın tuğlaları gibidir."*[12] Artık dünyanın her yanındaki din kardeşlerimizle birçok yerde birleşiyoruz. El birliği ile ayağa kalkabiliriz, asırlardan beri Müslümanlığı kuşatmış olan esaret zincirlerini kırmak çarelerini düşünebiliriz. Bu ufak bir mazhariyet değildir. Doğu'daki kahraman mücahitlerimizin gösterdiği fedakârlığı, bu cephelerde göstermeyi muvaffak olduğumuz gün İslam için en hayırlı bir gün olacaktır. İnşallah o hayırlı gün pek yakındır...[13]

Velhamdü lillahi Rabbi'l-âlemin (el-Fatiha)

Her vaazın sonunda konuyla ilgili Türkçe dua cümlesinin ardından Arapça olarak

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْاَلُكَ تَمَامَ النِّعْمَةِ وَ دَوَامَ الْعَافِيَةِ وَحُسْنَ الْخَاتِمَةِ * (اَلْفَاتِحَةُ)

"Allah'ım (c.c.) senden verdiğin nimetin eksilmemesini, afiyetinin devamını ve son nefesimizi en güzel şekilde vermeyi isteriz." şeklinde dua edilebilir.

Okuduğunuz bu vaazı inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplayınız. Cevabınızı boşluklara yazabilirsiniz.

1. Bu vaazın konu başlığı nedir? Yazınız.

....

2. Okuduğunuz vaazda başlama duası nedir? Yazınız.

....

3. Konu ile ilgili ayet-i kerime hangisidir?

....

4. Konu ile ilgili hadis-i şerif hangisidir?

....

5. Hitap cümleleri nereleridir?

....

6. Vaazın giriş bölümü neresidir?

....

7. Vaazın gelişme bölümü neresidir? Bu bölümde nelere yer verilmiştir?

....

8. Vaazın sonuç bölümü uygun şekilde tamamlanmış mıdır?

....

9. Vaaz konuya uygun dua ile bitirilmiş midir?

....

12. Buhârî, Salât, 88; Müslim, Birr, 65.
13. bk. Mehmet Rahmi, Meşhur Vâizlerimizden Vaiz Örnekleri, s. 28-36; M. Ertuğrul Düzdağ, Mehmet Âkif Ersoy Tefsir Yazıları ve Vaazlar, s. 283-296.